

**Vědecká koncepce
Moravského zemského muzea
na léta 2022 – 2023**

Brno 2022

Vypracoval: Mgr. Jiří Mitáček, Ph.D., Mgr. Marek Junek, Ph.D.

Úvod

Moravské zemské muzeum je druhým největším a druhým nejstarším muzeem České republiky, píšícím svou historii již od roku 1817. V optice téměř dvousetletého budování sbírek, vědecké a popularizační činnosti nejenom v kontextu kulturně-historického života města Brna, ale v souřadnicích celomoravských a celostátních, vnímáme roli Moravského zemského muzea jako přední kulturní a vědecké instituce, stojící již u samotných kořenů počátků přírodovědného a historického bádání v českých zemích. Více než šest milionů sbírkových předmětů, výlučnost instituce v jejím nadregionálním přesahu a zavazující tradice dokumentace, vědeckého zpracování a popularizace nejrůznějších fenoménů mnoha oborů společenských i přírodních věd (z nichž některé jsou mimo akademické prostředí zpracovávány pouze v Moravském zemském muzeu nebo Národním muzeu, jediné instituci v České republice, jež může sloužit jako měřítko širší činnosti Moravského zemského muzea), nemluvě o významu některých částí sbírek a výzkumech přesahujících horizont jediné lidské generace, představují hodnoty, na nichž je možné budovat muzejní instituci mimořádného významu (nikoliv pouze v intencích České republiky, ale celoevropských souvislostech). V řadě případů se však zatím jedná pouze o potenciál, který je nutné dále formovat, kultivovat a rozvíjet.

Vedle dokumentace, edukace a popularizace je stěžejní činností odborných pracovníků Moravského zemského muzea (již od vzniku muzea v roce 1817) vědecká práce, bez níž si kvalitní zpracování a prezentaci jejich výsledků (ať již formou výstav, filmových scénářů či přednášek pro veřejnost) nelze představit. Pracovníci Moravského zemského muzea jsou každoročně rovněž řešiteli či spoluřešiteli řady vědecko-výzkumných úkolů, z nichž nejvýznamnější jsou dva úkoly institucionální. Přestože v současném systému Výzkumu, vývoje a inovací (VaVaI) nastaveném Radou vlády pro VaVaI jsou značně podceňovány neaplikované přírodovědní disciplíny a do jisté míry také vlastní základní výzkum, tvořící podstatnou část práce odborných pracovníků Moravského zemského muzea, dosahuje Moravské zemské muzeum v každoročním hodnocení Radou vlády pro VaVaI mimořádně dobrých výsledků. Pravidelně se tak řadí do kategorie nejvýše hodnocených vědeckých institucí v České republice (vedle řady univerzitních pracovišť a ústavů Akademie věd České republiky; toto postavení má z muzejních institucí již jen Národní muzeum). Kromě sbírkotvorné a vědeckovýzkumné práce pořádá muzeum výstavy, přednášky, exkurze, zabývá se prací s mládeží a v neposlední řadě vykazuje také rozsáhlou ediční činnost, přičemž je jediným muzeem v ČR, které si ponechalo vlastní ediční oddělení.

Moravské zemské muzeum je již od roku 1998 řešitelem institucionálních vědeckých programů Ministerstva kultury České republiky a od 1. ledna 2010 výzkumnou organizací Ministerstva kultury České republiky, která „jako výzkumná organizace provádí základní výzkum, aplikovaný výzkum nebo experimentální vývoj a šíří jejich výsledky prostřednictvím výuky, publikování nebo převodu technologií; vede oddělené účetnictví pro primární neekonomické činnosti uvedené v bodu 3.1.1. Rámce Společenství pro státní podporu výzkumu, vývoje a inovací tak, aby bylo zabráněno tzv. křížovému financování ekonomických činností výzkumné organizace. Veškerý zisk pocházející z primárních neekonomických činností, pokud jsou na jejich financování použity veřejné prostředky, je zpětně investován do výzkumu a vývoje nebo do šíření jeho výsledků nebo do výuky. Podniky, které mohou uplatňovat vliv na výzkumnou organizaci jako podílníci nebo členové, nemají k výzkumným kapacitám subjektu nebo jím vytvořeným výsledkům výzkumu přednostní přístup“ (viz Zřizovací listina Moravského zemského muzea) Tato situace do dalších let umožňuje investování zisků výzkumné organizace Moravského zemského muzea z výstavní či ediční činnosti do dalšího rozvoje odborné práce, zejména do interních grantů a ediční činnosti. Moravské zemské muzeum je výzkumnou organizací, jejímž hlavním účelem je provádět výzkum, aplikovaný výzkum nebo experimentální vývoj a šířit jejich výsledky prostřednictvím výuky, publikování nebo převodu technologií v rámci své činnosti. Tyto cíle muzeum naplňuje jednak skrze odborná oddělení, která jsou od roku 2014 přičleněna

podle zaměření do Historického muzea (aktuálně je tvoří Oddělení pro historii biologických věd, Ústav Anthropos, Centrum kulturní antropologie, Historické oddělení, Centrum humanistických studií, Archeologický ústav, Centrum slovanské archeologie, Etnografický ústav, Numismatické oddělení), Přírodovědného muzea (tvoří je Mineralogicko-petrografické oddělení, Geologicko-paleontologické oddělení, Entomologické oddělení, Zoologické oddělení, Botanické oddělení) a Uměnovědného muzea (tvoří je Oddělení dějin divadla, Oddělení dějin hudby, Oddělení dějin literatury, Oddělení dějin kultury antitotalitního zaměření), jednak prací svých metodických center, konkrétně Metodického centra pro informační technologie v muzejnictví a Metodického centra muzejní pedagogiky.

Vědecká koncepce Moravského zemského muzea na léta 2022–2023 v základních fundamentálních momentech navazuje na předchozí Vědeckou koncepci Moravského zemského muzea, v.o. na léta 2016–2021, kterou dále rozvíjí, vychází ze Zřizovací listiny Moravského zemského muzea a úzce navazuje na základní principy Národní politiky výzkumu a vývoje České republiky a další koncepční materiály Ministerstva kultury České republiky, jakož i Střednědobou koncepci rozvoje Moravského zemského muzea pro léta 2021 – 2025, v duchu jejichž cílů dále prohlubuje tematiku VaV v rámci MZM.

Lidské zdroje

Ačkoliv řešitelský tým zapojený do úkolů IP DKRVO Moravského zemského muzea je poměrně malý, jeho značnou výhodou je jeho zkušenost a profesní kredit (v řadě případů nadnárodní). Nevýhodou zůstávají ekonomické limity organizace, zvláště nemožnost odpovídajícího ohodnocení práce špičkových odborníků v systému současných tabulek a především systému přidělování mzdových prostředků z rozpočtu Ministerstva kultury České republiky (kde je Moravské zemské muzeum stále pod průměrem České republiky i českých muzeí a galerií). Stávající praxe je s ohledem na zkušenost a vzrůst odborných a vědeckých pracovníků Moravského zemského muzea pro jejich ohodnocení značně diskriminující. Podfinancování mzdové složky tak implikuje neustálou hrozbu odlivu špičkových odborníků nezbytných pro řadu základních činností Moravského zemského muzea především do akademického prostředí. Dlouhodobá nemožnost zvrátit tento trend, může také vyústit v dlouhodobý pokles odborného zázemí a vědeckého výkonu instituce a degradovat muzeum pouze na jakousi servisní organizaci pro péči o zachované materiální dědictví. V uplynulých letech došlo rovněž z důvodů nedostatečnosti mzdových prostředků k výraznému snižování počtu odborných pracovníků (ovšem ke kontinuálnímu nárůstu úkolů vyplývajících ze základní činnosti Moravského zemského muzea). Dlouholetá tradice i současné výsledky výzkumu a vývoje přitom zavazují Moravské zemské muzeum k dalšímu rozvoji a proměně v moderní muzejní instituci spojující dokumentaci a odborné zpracování hmotného dědictví s jeho vědeckým zpracováním a popularizací.

Částečné řešení personální situace v oblasti lidských zdrojů je možné na základě termínovaných pracovních úvazků v podobě DPP a DPČ. Další možností jak navýšit lidské zdroje v rámci VaV jsou úvazky v grantových projektech. Ovšem tato dílčí řešení neřeší celkovou neuspokojivou situaci v oblasti lidských zdrojů.

Financování výzkumu a vývoje

V oblasti VaVaI hodlá Moravské zemské muzeum udržovat vysokou úroveň řešení vědecko-výzkumných úkolů z minulých let a plnit aktuálně proklamovanou roli Moravského zemského muzea jako přední a špičkové výzkumné organizace Ministerstva kultury České republiky. Dalšími prioritami je úspěšně naplňovat dlouhodobé cíle základního výzkumu organizace, ale rovněž zdárně realizovat připravované projekty aplikovaného výzkumu v rámci projektů Národní kulturní identity. Moravské zemské muzeum bude ve spolupráci s dalšími institucemi podobného zaměření i v dalším sledovaném období upevňovat povědomí o nezbytnosti a kvalitě vědeckého poznání v rámci neakademických institucí, především pak muzeí, jako správce hmotného dědictví České republiky.

Hlavním zdrojem financování VaV v Moravském zemském muzeu zůstává i nadále projektové financování: IP DKRVO, případně projekty GAČR, NAKI ad. Důležité je také zapojení do projektů mezinárodní spolupráce a realizace projektů typu INTERREG anebo Erasmus+. Nadále budou vyhledávány projekty, v nich je možná grantová spolupráce Moravského zemského muzea s dalšími subjekty, ať již akademickými či paměťovými, především pak Národním muzeem.

Prezentace výsledků výzkumu a vývoje v Moravském zemském muzeu

Část prostředků Moravského zemského muzea slouží k zajištění stěžejní ediční činnosti výzkumné organizace Moravského zemského muzea – vydávání vědeckých recenzovaných časopisů (*Acta musei moraviae* – vědy společenské, vědy biologické, vědy geologické, *Folia ethnographica*, *Folia numismatica* a *Anthropologie*) zapsaných v *Seznamu neimpaktovaných recenzovaných periodik vydávaných v České republice* (J_{rec}) a vydávání knižních recenzovaných monografií, dle v daném kalendářním roce platného *Edičního plánu Moravského zemského muzea*. Vzhledem k rostoucím nákladům tisku publikací část recenzovaných publikací bude vydávána v elektronické podobě. Současně MZM bude hledat koediční partnery pro své profilové publikace. Majoritní část účelových prostředků bude směřovat do provozu a rozvoje jednotlivých vědeckých pracovišť Moravského zemského muzea.

Základními výstupy výzkumu a vývoje Moravského zemského muzea rovněž v letech 2022 – 2023 budou publikace vědeckých textů formou samostatných lektorovaných monografií, slovníků a kritických edic, kapitol v knihách, studií v impaktovaných a recenzovaných periodikách a sbornících. (dle platné *Metodiky RVVI*)

Podporovány budou i aplikované výsledky vědeckého výzkumu, zejména výstavy s kritickými katalogy a metodiky.

Mezi základní podporované formy prezentace výsledků výzkumu a vývoje Moravského zemského muzea bude náležet rovněž aktivní účast pracovníků Moravského zemského muzea na vnitrostátních i zahraničních vědeckých konferencích, workshopech a kongresech formou přednášek, diskusních příspěvků a posterů.

Moravské zemské muzeum aktivně podporuje nejenom publikační a prezentační činnost vědeckých a výzkumných pracovníků Moravského zemského muzea, ale rovněž odpovídající mediální (rozhlas, TV, tisk) a internetovou prezentaci výsledků badatelské činnosti svých pracovníků.

Metodické zázemí výzkumné činnosti v Moravském zemském muzeu

Koordinací vědy v Moravském zemském muzeu je pověřeno oddělení vědy a výzkumu. Metodickým orgánem dalšího krátkodobého i dlouhodobého rozvoje výzkumné organizace Moravského zemského muzea je Vědecká rada Moravského zemského muzea, jež je poradním orgánem generálního ředitele Moravského zemského muzea (rekonstituována roku 2010) a především platná vnitřní metodika 9/2022

Základní cíle v oblasti rozvoje vědy pro léta 2022 – 2023 v Moravském zemském muzeu

Hlavním cílem Moravského zemského muzea zůstává nadále posilovat a udržet jeho roli jako přední vědecko-výzkumné instituce České republiky a významné české paměťové instituce.

Termín: **průběžně**

Podporovat rozvoj vědy v Moravském zemském muzeu při respektování specifík muzea, podporovat systém vnitro ústavních grantů.

Termín: **průběžně**

Rozvíjet a zkvalitňovat přístrojové a laboratorní vybavení jednotlivých i společných pracovišť sloužících k plnění úkolů Moravského zemského muzea moderní přístrojovou, laboratorní a dokumentační technikou.

Termín: **průběžně**

Posilovat vědeckou činnost pracovníků muzea podporou jejich účasti na projektech v rámci Grantové agentury České republiky, byla zrušena, projektech Ministerstva kultury České republiky a programech Evropské unie či obecně zapojením do výzkumných týmů univerzit, vysokých škol či akademických pracovišť.

Termín: **průběžně**

Cíleně vytvářet podmínky pro podíl Moravského zemského muzea na výuce muzeologie a v muzeu studovaných vědních oborů na českých vysokých školách.

Termín: **průběžně**

Podle finančních možností Moravského zemského muzea zajišťovat odborným pracovníkům přístup k hlavním mezinárodním vědeckým databázím podle jednotlivých vědeckých oborů v Moravském zemském muzeu.

Termín: **průběžně**

Napomáhat rozvíjení domácí i mezinárodní spolupráce v rámci Evropského výzkumného prostoru (ERA) ve všech oborech výzkumných aktivit pracovníků Moravského zemského muzea, formou účasti na vědeckých konsorciích, vytvářením společných výzkumných a dokumentačních projektů, expediční činností či studijními cestami apod.,

Termín: **průběžně**

Garantovat uplatňování stávajícího systému vnitřního hodnocení vědy a výzkumu zakotvením výsledků pravidelných evaluací vědeckých pracovníků Moravského zemského muzea do systemizačních pravidel a mzdové politiky formou přidělování odpovídajících kvalifikačních tříd na základě dlouhodobého vynikajícího vědeckého výsledku. Stěžejní součástí systému hodnocení vědecko-výzkumné činnosti bude nový evaluační systém hodnocení činnosti odborných a vědeckých pracovníků Moravského zemského muzea: tento systém bude probíhat v tříletém cyklu, po jehož ukončení bude (na základě doporučení Evaluační rady ředitele Moravského zemského muzea) kvantifikován přínos vědecké publikační, pedagogické, popularizační a další odborné činnosti pracovníka. Evaluační rada bude pracovat jako poradní orgán ředitele Moravského zemského muzea pro interní hodnocení (evaluaci) vědecké činnosti pracovníků muzea. S cílem udržení vysoké kvality a odbornosti odborných a vědeckých pracovníků Moravského zemského muzea bude ve střednědobém horizontu Moravské zemské muzeum usilovat o nahrazování pracovníků odcházejících do důchodu výchovou předem vybraných mladých odborníků či výběrem vhodných kandidátů na základě konkursního řízení.

Termín: **průběžně**

Zabezpečit zařazení časopisů Moravského zemského muzea do databází ERIH, ERIH+ a Scopus.

Termín: **2023**

Zabezpečit funkční Centrální systém pro evidenci publikační činnosti Moravského zemského muzea.

Termín: **2023**

Specifické cíle VaVaI v Moravském zemském muzeu

Vědecké cíle Moravského zemského muzea sledované v dlouhodobém časovém horizontu vycházejí z cílů formulovaných koncepcí výše zmíněného Výzkumného institucionálního záměru Moravského zemského muzea a obsahově navazují na dílčí úkoly stanovené tímto programem. Tyto úkoly vyplývají z dlouhodobé profilace odborných pracovišť a vědeckých pracovníků Moravského zemského muzea. Zmíněné cíle představují kontinuální dokumentaci, vyhodnocování a syntézu poznatků ve specifických oblastech poznání české národní minulosti s dominantním důrazem na historické území Moravy (včetně podpory plánovaných edičních projektů v jednotlivých kalendářních letech. Základním rámcem VaV v Moravském zemském muzeu je Dlouhodobá koncepce rozvoje výzkumné organizace Moravské zemské muzeum na léta 2019 – 2023, která definuje strukturu a podobu vědy a výzkumu v Moravském zemském muzeu. Přestože je věda a výzkum rozdělena na 6 oblastí, jednotlivé výzkumné cíle jsou definovány dle zaměření jednotlivých odborných oddělení a ústavů.

Historické muzeum Moravského zemského muzea

Preambule

Historické muzeum Moravského zemského muzea dlouhodobě představuje nejsilnější část odborné složky instituce. Historické muzeum bude i nadále usilovat o udržení svého postavení elitní části Moravského zemského muzea na poli edičním, výstavním a obecně na udržení svého vysokého podílu na celkovém vědeckém výsledku Moravského zemského muzea. Aktuálně je historické muzeum tvořeno Archeologickým ústavem, Ústavem Anthropos, Etnografickým ústavem, Historickým oddělením, Numismatickým oddělením, Oddělením historie biologických věd a genetiky – Centrem Mendelianum, Centrem slovanské archeologie, Centrem kulturní antropologie a Centrem humanistických studií.

Primárním úkolem bude pochopitelně udržení probíhajících terénních výzkumů (zvláště v exponovaných lokalitách jako Staré Město a okolí, Vedrovice, Krumlovský les ad.), jakož i dlouhodobých dokumentačních programů (osobnost Johanna Gregora Mendela, I., II. a III. národní odboj, historie moravské Jednoty bratrské a novokřtěnců, proměny lidové kultury na Moravě ad.). Patříčný důraz ale bude kladen také na zapojování odborné složky Historického muzea rovněž do nových vědecko-výzkumných úkolů, jeho spolupráce s dalšími paměťovými a obecně akademickými institucemi. Klíčovým úkolem Historického muzea je příprava památníků ve věznicí v Uherském Hradišti a v káznici na Cejlu, rekonstrukce a přístavba Pavilonu Anthropos, budování nových centrálních depozitářů v Rebešovicích a obecně postupující renovace všech historických expozic Moravského zemského muzea.

Mgr. Marek Junek, Ph.D.
ředitel Historického muzea MZM

Historické oddělení

Svémi výzkumnými projekty mapuje (ve spolupráci s dalšími, převážně ústavy AV ČR) národní historii českých dějin do roku 1918: zvláště starší církevní a moravské správní dějiny, problematiku mikrohistorie vybraných regionů, jakož i studium mentalit a intelektuálních elit doby národního obrození na Moravě, včetně sledování problematiky moravsko (česko)-slovenských vztahů, zejména v 19. století a dále výzkum ženské otázky a ženské emancipace v celomoravském rozsahu mezi milníky 1848–1918. Svou vědeckou činností pokrývá poptávku po zpracování a prezentování starších témat v rámci činnosti Moravského zemského muzea; dále se zaměřuje na nejnovější české dějiny v duchu dlouhodobé činnosti historického oddělení jako neoficiálního ústředního dokumentačního centra na Moravě při prezentaci bohatých sbírkových fondů týkajících se prvního (1914–1920)

a druhého (1939–1945) domácího a zahraničního národního odboje, jakož i událostí Pražského jara 1968 a protirežimních demonstrací v roce 1969 v Československu).

Centrum humanistických studií

V ohnisku pozornosti Centra humanistických studií stojí problematika období renesance, reformace a humanismu, jakož i raně novověkých kulturních dějin obecně. Jde o odborné pracoviště, které současně spravuje věcně příslušné sbírkové fondy, konkrétně soubor starých tisků v Památníku bible kralické v Kralicích a aktuálně zpracovávanou kolekci novokřtěnecké keramiky z jižní a východní Moravy, shromážděnou během dlouholetých archeologických výzkumů Jiřího Pajera. Praktické působení Centra humanistických studií je od počátku rozděleno mezi Brno a Kralice. Právě pro Kralice Centrum připravuje i akce zaměřené na připomenutí kulturního významu tohoto místa.

V nastávajícím období čekají na Centrum humanistických studií především úkoly spojené s budováním případně transformací stálých expozic Moravského zemského muzea v Brně, v Kralicích a na zámku v Jevišovicích. K této činnosti se budou pojit další aktivity prezentační, badatelské a publikační. Na národní úrovni bude Centrum nadále spolupracovat nejen s jinými paměťovými institucemi, ale také s univerzitními a akademickými pracovišti se zvláštním zřetelem ke kmenologické problematice. Přírozenými partnery Centra humanistických studií jsou Muzeum Jana Amose Komenského v Uherském Brodě a Národní pedagogické muzeum a knihovna v Praze. V současné době rozvíjený projekt Cesty Komenského se uskutečňuje v těsné spolupráci s evangelickými církvemi a samosprávnými orgány. Zahraniční kontakty Centra humanistických studií vedou nejen do Nizozemí, do Slezska či do Lužice, ale následně též na několik kontinentů, kde žijí lidé dodnes se hlásící k odkazu moravských bratří. Samostatnou pozornost bude Centrum věnovat spolupráci s Nadací Komenského muzea v Naardenu, pro něž chystá ve spolupráci s dalšími partnery novou expozici a celkovou dramaturgii výstav. Duchovní odkaz evangelických církví na Moravě a ve Slezsku by měl připomenout rozsáhlý výstavní projekt, který Centrum humanistických studií připravuje pro rok 2018 v předpokládané spolupráci s Filosofickou fakultou Masarykovy univerzity v Brně, Slezským zemským muzeem v Opavě a Národním muzeem ve Vratislavi.

Archeologický ústav

Archeologický ústav jako přední archeologické pracoviště s dlouhodobou tradicí v České republice kromě svých základních úkolů spočívajících v péči o sbírky a jejich prezentaci vyvíjí i bohatou činnost vědeckou. Dlouhodobé systematické výzkumy (hradiště doby bronzové v Blučině, neolitické lokality ve Vedrovicích, zaniklé středověké osady Mstěnice a Pfaffenschlag, tvrz v Kralicích či hrad Skály) jsou aktuálně utlumeny a pozornost v současném období i výhledově je směřována k vědeckému zpracování materiálu získanému těmito výzkumy. Podobně se průběžně zpracovává a vyhodnocuje materiál jak ze starších bohatých muzejních fondů (keltská pohřebiště), tak z rozsáhlých fondů předaných z Archeologického ústavu či Ústavu archeologické památkové péče (neolitické lokality – Hluboké Mašůvky, Žádovice či lokality doby laténské, především oppidum Staré Hradisko, Němčice). Tyto prameny z lokalit nadnárodního významu jsou zpracovávány, vyhodnocovány a interpretovány vždy minimálně v nadregionálních, často však v celoevropských souvislostech. Novým důležitým segmentem činnosti, a to výhledově i vědeckém, je aktivita ústavu na poli záchranných výzkumů. Ty jsou cíleně prováděny v rosicko-oslavanském regionu s tím, že je mapován a průběžně vyhodnocován vývoj osídlení v této oblasti.

Úkolem pracovníků ústavu je kromě jiného usilovat o získání grantových projektů, jež by umožnily tuto vědeckou činnost zintenzivnit.

Centrum slovanské archeologie

Centrum slovanské archeologie vzniklo jako samostatný odborně-vědecký subjekt Historického muzea teprve 1. dubna 2015, bezprostředně však navazuje na dlouholetou výzkumnou činnost svých pracovníků uskutečňovanou ve sféře slovanské archeologie nejprve v rámci Prehistorického oddělení

Moravského muzea (od roku 1949) a poté Archeologického ústavu Moravského zemského muzea (do roku 2015). Hlavní zájem Centra slovanské archeologie je orientován na Uherskohradištsko s dominantními lokalitami Staré Město, Uherské Hradiště a Modrá u Velehradu. Osvětimany a Ostrožská Nová Ves. Zde provádí záchrannou archeologickou činnost zaměřenou především osídlení z 6. až 12. století, se zvláštním přihlédnutím k období Velké Moravy. Jak nově získané nálezy, tak i starší sbírkové fondy pracovníci Centra slovanské archeologie odborně vyhodnocují a interpretují, spravují je a deponují v Uherském Hradišti. Prezентují je v celém středoevropském prostoru a to leckdy na bázi kooperací s dalšími vědeckými a kulturními institucemi, včetně zahraničních. Centrum slovanské archeologie je předním specializovaným pracovištěm v rámci České republiky zaměřeným na dobu moravského, potažmo celého středoevropského raného středověku.

Numismatické oddělení

Numismatické oddělení je jedním z mála odborných numismatických pracovišť v České republice. Svou vědeckou činností se věnuje zejména výzkumu mincovního a měnového vývoje spojeného s historickým územím Moravy bez časového vymezení. Dlouhodobě soustřeďuje pozornost vědeckého bádání na studium měnových poměrů a oběživa na Moravě v období středověku a raného novověku a jejich zařazení do širšího evropského kontextu. Svou výzkumnou práci zaměřuje rovněž na typologickou, metrologickou a ikonografickou analýzu jednotlivých nálezů a velkých mincovních depotů (jedná se o nově nalezené depoty, popř. revizi starších moravských nálezů uložených ve vlastních sbírkách) z období antiky, středověku a raného novověku, na jejich dokumentaci a vyhodnocování. Jako dílčí téma je řešeno studium cen a mezd, konkrétně cen knih ve 2. polovině 18.–19. století.

Ústav Anthropos

Vědecká činnost Ústavu Anthropos se týká interdisciplinárního výzkumu pravěkých populací se zvláštním zřetelem na dobu kamennou, a to prostřednictvím tří spolupracujících oborů (archeologie, antropologie a kvartérní paleontologie). Jednotlivé obory se výzkumně propojují a podporují při řešení grantových i vnitroústavních projektů (Kůlna, Krumlovský les) a archeologických výzkumů (stále probíhající výzkum těžby v Krumlovském lese a paleoekologický výzkum v Moravském krasu – například v jeskyni Barové bude pokračovat terénní výzkum, výzkumy v jeskyni Výpustek jsou ukončeny a budou se vyhodnocovat. S univerzitou v Kolíně n. Rýnem – středisko Monrepos bude pokračovat zpracování lidských zásahů na kostech ze středního paleolitu jeskyně Kůlny. Nezbytná a velmi přínosná je záchrana ohrožených situací a lokalit ad hoc, stejně jako účast antropologa na archeologických výzkumech jiných institucí i na odkrývání situací z druhé světové války.

Centrum kulturní antropologie

Vědecká činnost Centra kulturní antropologie, zahájená v lednu 2016, plně navazuje na výstavní a odborné úkoly původního oddělení Pavilonu Anthropos v úzké spolupráci s interdisciplinárním výzkumem pravěkých populací odborných pracovníků Ústavu Anthropos. Centrum kulturní antropologie využívá sbírky mimoevropské etnologie a spolupracuje s dalšími paměťovými a vědeckými institucemi v České republice a zahraničí. V rovině příprav náročných mezinárodních projektů v uvedeném období připraví například tematické projekty věnované neandertálcům, civilizaci Thráků, umění australských domorodců atd. Odborné výstupy pracovníků Centra kulturní antropologie jsou zaměřeny zejména na archeologické zpracování zpravovaných sbírek, trojrozměrné antropologické rekonstrukce podob člověka pravěkých kultur i předchůdců člověka (neandertálci) a na zpracování archivních materiálů z dějin moravské archeologie v celoevropském kontextu. Spolu s Ústavem Anthropos se podílí na vydávání časopisu Anthropologie.

Oddělení historie biologických věd a genetiky – Centrum Mendelianum

Oddělení se systematicky zabývá širokým interdisciplinárním výzkumem v oblasti dějin, filozofie a metodologie věd o životě a genetiky s důrazem na studium života, díla, osobnosti a podstaty objevu Johanna Gregora Mendela a dalšího historicky navazujícího vývoje poznání v této oblasti. Mendel je kromě Darwina nejdůležitější postavou pro historii biologických věd. Mendelianum se věnuje systematicky výzkumu Mendelova odkazu již půl století. Kromě zkoumání významu díla a osobnosti J. G. Mendela v rámci složitých procesů evropské a globální kulturní integrace je v centru badatelské pozornosti především analýza interpretací Mendelova objevu ve vztahu k evoluční teorii. Tato oblast se týká i studia vývoje živých systémů, metodologie a vývoje zkoumání podstaty evoluční teorie. Pracoviště se i nadále zaměřuje také na studium historie biologie a genetiky v Československu, především na přímý i nepřímý vliv politiky na biologii a genetiku v padesátých a šedesátých letech 20. století. Předmětem zájmu je rovněž nejnovější vývoj v oblasti molekulární genetiky, genomiky, genetického inženýrství, lékařské genetiky a genových manipulací.

Etnografický ústav

Vědecká činnost Etnografického ústavu reflektuje kulturní dědictví jako důležitou součást hmotného a duchovního bohatství České republiky s důrazem na historickou i současnou fázi tradiční lidové kultury. Výstupy vědecké činnosti jsou dány specializací jednotlivých kurátorek, přičemž jsou v širším záběru v souvislosti s utvářením národní identity zaměřeny na mapování vzniku kulturních diferenciací, z pohledu sbírky pak na problematiku regionálních a lokálních specifik. Etnografický ústav spolupracuje s tuzemskými i zahraničními vědeckými, kulturními a vzdělávacími institucemi. Jako školící pracoviště se v rámci evropského grantového úkolu Ministerstva školství České republiky „Partnerství a sítě“ podílel na výchově dalších vědeckých generací. Odborní pracovníci pravidelně publikují doma i v zahraničí, zúčastňují se s příspěvky mezinárodních konferencí, jsou členy odborných komisí, vědeckých rad, redakčních rad a nákupních komisí, jsou konzultanty, recenzenty a oponenty odborných projektů a publikací včetně studentských prací. EÚ vydává recenzovaný časopis Folia Ethnographica, v rámci popularizace odborných výstupů sbírky prezentuje autorskými výstavami.

Uměnovědné muzeum Moravského zemského muzea

Preambule

Uměnovědné muzeum Moravského zemského muzea vzniklo jakožto jedno z odborných uskupení s působností od 1. května 2014. Sdružuje čtyři pracoviště – tři tradiční, jako Oddělení dějin hudby, Oddělení dějin divadla, Oddělení dějin literatury a jedno nekonvenční, Centrum kulturně-politických dějin 20. století, které přednostně shromažďuje různorodé dokumenty protitotalitního úsilí československé a české společnosti. Vzhledem k uměleckému charakteru a kontextu mnoha sbírkových předmětů se jeho činnost logicky prolíná s funkcí ostatních uměnovědných pracovišť. Jejich společný zájem představuje výzkum, dokumentace, resp. sbírkotvorná činnost, vědecké hodnocení a popularizace dějin rozličných druhů umění.

Všechna čtyři oddělení Uměnovědného muzea participují na institucionálním vědeckovýzkumném programu Moravského zemského muzea vyplývajícím ze statutu výzkumné organizace. Permanentně spolupracují s řadou resortních, muzejních a vysokoškolských institucí a podílí se na činnosti významných nevládních organizací. Přes jistou autonomii, danou specifičností toho kterého oboru, naplňují v současné době uměnovědná pracoviště jeden společný program, a to vytvoření virtuálního muzea zpřístupněného odborné i široké veřejnosti online. Dlouhodobější cíl pak představuje zřízení společné velkorysé uměnovědné expozice se zázemím pro atraktivní satelitní aktivity jako přednášky, diskusní pořady, krátkodobé výstavy, koncerty, divadelní představení, workshopy apod. Ambiciózní vizí pak je rozšíření Uměnovědného muzea o pracoviště specializovaná na další kmenové umělecké druhy jako film, resp. audiovizuální umění, interaktivní umění, výtvarné umění, užité umění, design, architektura aj. Všechna pracoviště se účastní společných aktuálních

projektů MZM – přípravy nové expozice *Středoevropská křižovatka: Morava ve 20. století* a výstavy *200 let MZM*.

PhDr. Jaroslav Blecha
ředitel UM MZM

Oddělení dějin divadla

Koncepce vědeckovýzkumné činnosti Oddělení dějin divadla vyplývá ze skladby sbírkového fondu, který zahrnuje teatrálíe ponejvíce z české provenience (česky provozované divadlo) a to převážně z 19. a 20. století. S jistou fluktuací kurátorů v minulosti kolísala také specializace na tu či onu problematiku (scénografie, experimentální divadlo, německojazyčné divadlo). Dlouhodobý ústavní úkol pracoviště představuje výzkum, dokumentace a hodnocení divadelní kultury na Moravě, zejména profesionálního divadla všech druhů a žánrů. Dále výzkum, studium a dokumentace historických divadelních jevů včetně cizojazyčných divadelních kultur na našem území, ovlivňujících vývojové tendence českého divadla.

Dílčí specifické projekty včetně grantových vycházejí z konkrétních podmínek, tj. obsazení kurátorských míst. Probíhá řešení výzkumného záměru „Specifikum dějin českého divadla v kontextu s pramennou bází moravik“. Cílem je systematické studium, dokumentace a hodnocení přeměn a vývoje českého divadla na Moravě se zaměřením na další rozšiřování a systemizaci sbírky teatrálií; průběžné vyhodnocování a zveřejňování získaných poznatků. Důraz je kladem na systematický průzkum, dokumentace a hodnocení přeměn českého loutkového divadla (loutkářské rody, kočovné loutkové divadlo, amatérské rodinné a spolkové loutkové divadlo). Dále probíhá srovnávací výzkum a mapování českých loutkářských sbírek s důrazem na determinaci původu českých loutek, hledání obecných znaků v přeměnách jejich tvarosloví a technologie. Probíhá rovněž výzkum profesionálního činoherního divadla, zejména projevů souvisejících s českou divadelní avantgardou, odtud pak směřování k otázkám české divadelní moderny ve vývojovém kontextu dějin českého divadla, dále studium profesionálního divadla 19. a 20. století. Opomíjen není ani výzkum a dokumentace profesionálního hudebního divadla a baletu. Výzkum a zpracování archivu souboru brněnského baletu ND Brno.

Dále probíhá řešení schváleného projektu programu na podporu aplikovaného výzkumu a experimentálního vývoje národní a kulturní identity na léta 2016 až 2022 (NAKI II): „Cesta k divadlu. Vývoj metodiky a specifických nástrojů pro uchování, exploataci a zpřístupnění historických divadelních cedulí se zvláštním zřetelem ke sbírkovým fondům Národního muzea v Praze a Moravského zemského muzea v Brně.“

Realizována je rovněž spolupráce s vysokými školami – FF MU (Katedra divadelních studií), FF UK (Katedra divadelní vědy), FF UP (Katedra divadelních a filmových studií), JAMU – a to formou pedagogické činnosti, pravidelných přednášek, posudků prací, oponentur a konzultací. Pokračuje také spolupráce s muzejně divadelními pracovišti (divadelní oddělení NM v Praze, MLK v Chrudimi, divadelní oddělení ZSM v Opavě, Institut umění – Divadelní ústav v Praze). Z činnosti pracoviště vznikají expertní popřípadě znalecké (v případě loutek) posudky, odborné posudky grantů aj. divadelních projektů, determinace a expertizy divadelních předmětů a souborů předmětů k nákupům do veřejných sbírek, k vývozu do zahraničí a k restaurování, konzultace, služby badatelům. Koncipování tezauru sbírky, vytváření sbírky, evidence a katalogizace sbírkových předmětů.

Pracovníci oddělení jsou členy v národních a mezinárodních teatrologických společnostech a institucích (SIBMAS, Teatrologická společnost, České středisko UNIMA, mezinárodní UNIMA – Europe commission).

Oddělení dějin hudby

Oddělení dějin hudby Moravského zemského muzea je ve své vědecké činnosti dlouhodobě zaměřeno na několik okruhů. Stěžejním z nich je osobnost a dílo skladatele Leoše Janáčka. Z nejrůznějších výzkumných aktivit dochází k postupné moderní editaci Janáčkových děl a jeho korespondence.

Další témata vědecké činnosti jsou dána zaměřením jednotlivých kurátorů oddělení. Je to předně terénní výzkum sbírek chrámové hudby, zvláště pastorel, v 18. století na Moravě a jejich kritické edice. Dále hudební kultura kláštera augustiniánů v Brně v 18. století se zaměřením na repertoárové složení dochované hudební sbírky, na provozovací praxi a osobnosti ředitelů kůru, především skladatele Pavla Josefa Marka (1748–1806). Hudební kultura císařského dvora a hudební aktivity při pražské korunovaci roku 1723. Dalším okruhem je zámecká hudební kultura na Moravě na přelomu 18. a 19. století, především hudební sbírky rodu Magni ve Strážnici a rodu Haugwitzů v Náměšti nad Oslavou.

Z období 20. století je to kromě odkazu Leoše Janáčka také osobnost Vladimíra Helferta, zakladatele Oddělení dějin hudby. Dále koncertní život v Brně za první a druhé republiky, dalším okruhem je hudební život v Brně mezi dvěma světovými válkami se zaměřením na žáky Leoše Janáčka (Pavel Haas, Vilém Petrželka, Osvald Chlubna, Václav Kaprál aj.) a po roce 1945, s důrazem na působení skladatelů Josefa Berga, Aloise Piňose, Františka Emmerta a na fungování brněnské pobočky Svazu československých skladatelů.

Oddělení dějin literatury

Realizován je navazující výzkum brněnského českého tisku mezi dvěma světovými válkami, zaměřující se na vydavatelskou praxi té doby, která byla nezřídka s periodikou spjata a jejíž postavení bylo jiné než například v Praze. Zvláštní zaměření je cíleno na nedávno získanou pozůstalost Ondřeje Sekory. Probíhá výzkum moravské literární scény 20. století, včetně ilustračních, grafických a komiksových souvislostí.

Centrum kulturně-politických dějin 20. století

Dlouhodobým úkolem je zpracování nabytých fondů, jejich výzkum, dokumentace a hodnocení z pohledu kulturně-politických dějin 20. století. Jako priorita bude vědecky zpracován obsáhlý fond spisovatele a diplomata Jiřího Gruši a fond tzv. Podzemní univerzity Rogera Scrutona. Publikační výstupy budou reflektovat základní cíle výzkumné organizace Moravského zemského muzea, a to k významu a dílu Jaroslava Šabaty a osobnostem kulturního Brněnska šedesátých a sedmdesátých let 20. století.

Přírodovědné muzeum Moravského zemského muzea

Preambule

Výzkumné aktivity pracovníků Přírodovědného muzea jsou velice rozsáhlé. Jejich výzkum vychází z velké části ze studia moravského materiálu, ale v mnoha případech zahrnuje celou Evropu a často tento kontinent i přesahuje (například Jižní Amerika, Afrika, Karibik, východní a jihovýchodní Asie). Mnohá pozorování mají již dlouhou časovou linii, např. studium změn přírody v okolí Vodního díla Nové Mlýny zoologického oddělení. Všechny tyto aktivity se pozitivně projevují v rostoucím počtu sbírkových předmětů a v kvalitativním růstu sbírek.

Výsledky, publikované většinou formou vědeckých článků v impaktovaných i recenzovaných časopisech u nás i v zahraničí, jsou založeny nejen na tradičních metodách studia, ale zahrnují o moderní výzkumné trendy, jako jsou specializované studium minerálů nebo studium DNA u hub a rostlin. Dobrá úroveň publikací má odraz nejen v respektování vědeckých pracovníků muzea, ale také ve financování naší instituce jako vědecké organizace ze strany RVVI a MK.

RNDr. Vladimír Antonín, CSc.
ředitel PřM MZM

Mineralogicko-petrografické oddělení

V rámci předkládané koncepce se předpokládá zaměření na několik okruhů vědecké problematiky. V podstatné míře se uplatňuje, ve spolupráci s odborníky z jiných vědeckých institucí, specializované studium asociací minerálů a hornin, neboť pouze tyto poznatky lze dnes v geologických vědách uplatnit v mezinárodním kontextu. Hlavní výzkumy jsou zaměřeny na metamorfované horniny se specifickým složením (mramory, skarny, pegmatity) a na nízkoteplotní alterace, které jsou spojeny se vznikem zeolitů. Pracovníci oddělení se rovněž podrobněji zabývají studiem geologicko-mineralogických aspektů jednotlivých lokalit historického rudného hornictví v teritoriu Moravy. Je to umožněno mj. unikátním souborem vzorků zastoupených v příslušných podsírkách oddělení. Tyto výsledky mají využití i pro historické vědy a environmentální problematiku. Omezená pozornost je věnována topografické mineralogii Moravy a to hlavně v souvislosti s novými nálezy vzácných minerálů v regionu a s probíhající odbornou revizí staršího materiálu ve sbírkách.

Geologicko-paleontologické oddělení

Vědecká činnost geologicko-paleontologického oddělení se soustřeďuje na vědecké zpracování sbírek získávaných vlastním terénním výzkumem i studiem stávajících paleontologických sbírek tuzemských i zahraničních institucí. Oddělení systematicky vědecky zhodnocuje sbírkový fond jednak svými vlastními pracovníky tak i externisty. Sbírkotvorná a s tím související vědecko-výzkumná činnost je zaměřena na dokumentaci jednak moravských a jednak zahraničních lokalit, které spolu geneticky souvisí (oblast karpatského oblouku: Slovensko, Polsko, Rumunsko; rýnský prolom, Kavkaz, Irán). Sbírková terciární rybí fauna nabyla mezinárodního významu a obsahuje řadu holotypů. Oddělení řeší také problematiku kvarterní geologie se zaměřením na půdní mikromorfologii a paleontologii vyšších obratlovců terciéru a kvartéru. Pracovníci se účastní mezinárodních paleontologických expedic a vědeckých konferencí.

Botanické oddělení

Vědecká činnost je orientována na tři systematické skupiny – cévnaté rostliny, mechorosty a houby (makromycety). Jde o skupiny, na které byla orientovaná práce oddělení od minulosti. Navazujeme tak na tradici a využíváme zázemí bohatých sbírek těchto skupin, které máme k dispozici. Pro každou z výše uvedených skupin je sbírka Moravského zemského muzea druhou největší v muzeích České republiky s velkým počtem typových položek – jedinečného materiálu, podle kterého byly popsány nové druhy pro vědu.

Zaměření bádání se pohybuje od systematických a taxonomicko-fylogenetických studií menších či větších systematických jednotek, přes navazující práce fyto geografické, fytoecologické, ekologické až po základní práce floristického charakteru. Geografická orientace prací se odvíjí od výše uvedeného charakteru činností, tedy od lokálních studií prováděných převážně na území České republiky (nejčastěji jižní Morava), přes širší území až na celou Evropu a jiné kontinenty. Protože vycházíme z taxonů vyskytujících se na území České republiky, případně z taxonů středoevropských, těžiště prací bývá především v oblasti Eurasie a Severní Afriky. Některé projekty zahrnují i oblast Karibiku nebo východní Asie. Charakter všech prací je orientován nejen na vlastní publikační výsledek, ale také na patřičně kvalitní obohacení sbírkového fondu. V mykologii je výzkum zaměřen zejména na marasmioidní a collybioidní druhy, rod *Melanoleuca*, rod *Pluteus* a některé drobnější projekty týkající se lupenatých hub. Těžiště bryologických výzkumů je floristické, pro cévnaté rostliny se vedle floristických studií zaměřujeme na čeled' *Boraginaceae*, *Scrophulariaceae*. Významné je také vyhledávání a zveřejňování typového materiálu.

Entomologické oddělení

Pracoviště se zaměřuje zejména na studium morfologie, fylogeneze, biogeografie, taxonomie a biologie recentního i fosilního hmyzu řádů Hemiptera (ploštice, křisi, mery) a Coleoptera (brouci), a to v součinnosti s dalšími pracovišti z České republiky a zahraničí. Zmíněné předměty studia souvisejí

jednak se sbírkami uloženými v Moravském zemském muzeu, jednak (zejména v případě taxonomie a fylogenetiky) vycházejí ze spolupráce se zahraničními institucemi. Další součástí odborné práce oddělení jsou projekty související s ochranou přírody, především monitoringem vybraných skupin hmyzu ve vybraných oblastech a studiem jejich ekologie.

Ve střednědobém horizontu bude oddělení pokračovat v projektech souvisejících se zmíněnými tématy a dále bude uplatňovat systematické metody od klasické morfologie směrem k molekulární taxonomii. Budování sbírek z domácích území se zaměří zejména na spolupráci s ochranou přírody a průzkumem vybraných oblastí. Zahraniční sběry se již dlouhodobě zaměřují na oblasti s vysokou biodiverzitou a zároveň vysokým stupněm ohrožení lidskými aktivitami. Tomu odpovídají zejména tropické a subtropické země Afriky, Asie a Jižní Ameriky.

Zoologické oddělení

Výzkumy zoologického oddělení jsou historicky zaměřeny na základní vertebratologický výzkum orientovaný především do oblasti jižní Moravy (Podyjí, CHKO Pálava, VDNM, BR Dolní Morava) v souvislosti se změnami krajiny a jejich ekosystémů v důsledku antropických vlivů. Většina řešených výzkumných úkolů byla a je i v současnosti orientována tradičně do aluviálních biotopů Dyjsko-svrateckého úvalu včetně dlouholetého sledování změn v osídlení vybraných lokalit a nově vzniklých vodohospodářských staveb (VDNM).

Dílní výzkumy se na problematiku z oblasti batrachologie (populační ekologie skupiny *Rana esculenta* synklepton), herpetologie (bionomie introdukované populace *Emys orbicularis*), ornitologie (sledování hnízdění synuzie vodních ptáků v oblasti VDNM v souvislosti s přirozenou sukcesí), mammalogie (monitoring zvláště chráněných druhů a introdukovaných druhů v širší oblasti VDNM), ekologie (dlouhodobé sledování primární a sekundární sukcese na mokřadu Betlém a na Střední nádrži VDNM).

V rámci zahraniční vědecké spolupráce provádí zoologické oddělení od roku 1992 terénní výzkumy ve Venezuele, Ekvádoru a na Galapágách. Do roku 2010 proběhlo celkem patnáct přírodovědných expedic, které byly především zaměřeny na ichtyologickou a parazitologickou problematiku ryb Amazonské oblasti.

Závěr

Vědecká koncepce Moravského zemského muzea na léta 2022–2023 ve svých stěžejních momentech vědeckého rozvoje Moravského zemského muzea jako výzkumné organizace je klíčovým faktorem aplikace a impaktu dalšího rozvoje celé instituce. Její realizace a udržitelnost jejích cílů je proto primárním cílem vedení Moravského zemského muzea a bude jí věnována soustavná pozornost všech řídicích složek. Tato Vědecká koncepce není uzavřeným dokumentem, mařícím možné dynamizující momenty dalšího rozvoje vědecko-výzkumného potenciálu instituce. Předpokládáme, že bude průběžně aktualizována v kontextu proměn domácího i zahraničního vědeckého bádání a potřeb kulturního rozvoje české společnosti obecně.

Vědecká koncepce Moravského zemského muzea na léta 2022 – 2023 je platná a účinná od 25. 7. 2022 a nahrazuje Vědeckou koncepci Moravského zemského muzea na léta 2016 – 2021.